

Utbildningsdepartementet
111 52 Stockholm
U2022/03532

Yttrande över utredningen Statens ansvar för skolan – ett besluts- och kunskapsunderlag (SOU 2022:53).

Utbildningsdepartementet har anmodat Umeå universitet att yttra sig över Statens ansvar för skolan – ett besluts- och kunskapsunderlag (SOU 2022:53). Rektor har fastställt yttrandet. I beredningen av yttrandet har fakulteter, universitetsförvaltningen, studentkårer samt fackliga organisationer inbjudits att lämna synpunkter på utredningen.

Kort sammanfattning

Umeå universitet yttrar sig inte i huvudmannaskapsfrågan men för fram synpunkter på vissa områden som är angelägna ur lärarutbildningsperspektiv. Generellt vill universitetet betona att med en mer sammanhållen styrning av skolan finns bättre möjligheter till samarbete inom exempelvis praktknära skolforskning och professionsutveckling. Dock finns det farhågor med en för stark styrning över lärosätena. Vidare belyser universitetet, precis som utredningen själv pekar på, flera områden som behöver utredas vidare.

Övergripande synpunkter

Umeå universitet väljer att inte ta direkt ställning till huvudfrågan om ett ökat statligt ansvar för skolan. Inte heller om ett fullgånget huvudmannaskap (alternativ 1) eller om ett mindre genomgripande sådant (alternativ 2) vore att föredra. Ändå välkomnar universitetet en genomgripande utredning om statens ansvar för skolan och de två huvudalternativen med tillhörande förslag på vidare utredning.

Inledningsvis ifrågasätter Umeå universitet att förskolan enligt utredningen ska kvarstå i kommunal regi om övrig skolverksamhet förstatligas. En sådan förändring får negativa konsekvenser för förskolan vad gäller förskolläraryrkets attraktivitet, kvalitet i förskolans utbildning, samverkan mellan förskola och skola, progression mellan olika skolformer samt kompetensutveckling för yrkesverksamma förskollärare. Som framkommer i betänkandet av utredningen råder varierande kvalitet och bristande likvärdighet i förskolan. Umeå universitet instämmer i de farhågor som lyfts fram av huvudmannarepresentanter. Reformerna som diskuteras i betänkandet kommer att påverka förskolans fortsatta pedagogiska utveckling negativt. Även motsvarande skillnad i styrning mellan skolor med enskilda huvudmän och statens skolor kommer att upplevas som obalanserad. Styrning av både enskilda skolor och förskolan är frågor som kommer att behöva ytterligare uppmärksamhet om någon del av utredningen realiserar.

I följande kommentarer och ändringsförslag presenteras remissvaret i områden där särskild hänsyn bör tas ur ett lärarutbildningsperspektiv oavsett fortsatt vägval i huvudmannafrågan. Med lärarutbildningsperspektiv avses nedan områdena *praktknära skolforskning*, *lärarutbildning*, *lärarkompetensförsörjning* samt *professionsutveckling*.

Kommentarer och ändringsförslag

Praktknära
skolforskning

Universitetet uppskattar utredningens fokus på praktknära skolforskning. I det sammanhanget anser lärosätet att det inte får glömmas bort att fortsatt utveckla möjligheter till delade tjänster som förvisso redan finns, men idag är behäftade med vissa frågetecken och problem, såsom till exempel beträffande arbetsgivaransvar för

UMEÅ UNIVERSITET

arbetsmiljö och kompetensutveckling. Delade tjänster har många förtjänster t ex större möjligheter till vetenskapligt förankrad undervisning och medverkande i praktisk forskning. Det är viktigt att inte tappa bort den långsiktiga skolforskning som bedrivits inom Utbildning, lärande, forskning (ULF) fram till en eventuell skolreform i utredningens riktning. Det arbetet har genomförts i samverkan med företrädesvis kommunala skolhuvudmän. Vid en reform riskerar betydelsen av detta arbete att minska. Att ansvaret för att möjliggöra för framtida utvecklad praktisk forskning i någon mening blir delat mellan lärosäten och skola är en fråga som bör genomlysas.

Läro-utbildning

Umeå universitet anser precis som utredarna att det är väsentligt att öka läraryrkets attraktionskraft och att öka antal sökande till landets läro-utbildningar. Liksom de flesta andra lärosäten med läro-utbildningar noterar Umeå universitetet svårigheter att fylla alla tillgängliga studentplatser samtidigt som behovet av nya lärare i skolans alla nivåer är påtagligt. Därför behöver skolor tillsammans med andra aktörer arbeta med att presentera skolan som en attraktiv arbetsplats.

Även grundutbildning av lärare är ett område där lärosäten och skolor behöver arbeta tillsammans. Allra enklaste området att se den ömsesidigheten inom är beträffande Verksamhetsförlagd utbildning (VFU) och Övningskolor. Det är med tillfredsställelse som universitetet noterar att utredaren argumenterar för att även skolhuvudmän i samverkan med lärosäten ska medverka i verksamheter kring VFU, både beträffande kvalitet i utbildning och kvantitet, t ex antal VFU-platser. Även den frågan behöver en framtida genomlysning. Detta eftersom det råder en asymmetri i ansvarsfrågan för VFU mellan lärosätena och skolhuvudmän. Lärosätena måste säkerställa hög kvalitet i VFU och måste samverka med skolor men skolor har däremot inget lagstadgat ansvar för att tillhandahålla VFU-platser.

Universitetet håller med om vikten av att alla studenter på yrkeslärar- och ämneslärarutbildningen ska få kunskaper om att undervisa inom Komvux och att det ska kunna finnas specialiseringsmöjligheter liknande de för blivande speciallärare och specialpedagoger. Vi förstår problemet med att mer kunskaper behövs i didaktik och kunskaper om vuxnas lärande men lösningen får inte vara att ytterligare öka stoffträngseln i läro-utbildningarna.

Professions-
utveckling

Utredningen presenterar och diskuterar det professionsprogram som är under utveckling och det är ett bra exempel på aktiviteter som lärosäten och skolor i hög grad behöver arbeta tillsammans med. Professionsprogrammet är troligen också ett område där ett stärkt nationellt ansvar kan möjliggöra samordning, gemensamma nyttor och dialog om utveckling av programmet mm.

Umeå universitet anser att utredningens förslag till indelningen av kompetensutveckling i yrkesutvecklande och verksamhetsutvecklande kompetensutveckling är viktig eftersom den bidrar till att den enskilde lärarens behov och önskemål kommer i fokus. Utredningen beskriver på ett gott sätt att en sådan yrkesutvecklande kompetensutveckling syftar till att stärka den didaktiska skickligheten och exemplifierar med fortbildning tillsammans med ämnesdidaktiska forskare och hur den ämnesdidaktiska forskningslitteraciteten kan öka. Universitetet vill dock betona vikten

UMEÅ UNIVERSITET

av kompetensutveckling inom fördjupat ämneskunnande, inte enbart ämnesdidaktisk fortbildning.

Utredningen beskriver problemen med dagens statsbidrag för kompetensutveckling för lärare. Det gäller redan behöriga lärares möjligheter till fortbildning i ytterligare ämnen men även olegitimerade lärares möjligheter att nå en examen. Universitetet välkomnar en översyn av finansieringsmodeller för lärares och rektorers långsiktiga individuella kompetensutveckling som syftar till att i högre grad utgå från individens förutsättningar.

I utredningen noteras problem som idag finns med det tidsbegränsade omställningsstudiestödet och universitetet håller med om problembilden. Universitetet vill tillägga att omställningsstudiestödet inte bara behöver kunna erhållas för längre studietid. Det behöver också dimensioneras så att det räcker både till de som under några år behöver studera mot en lärarexamen parallellt med arbete som lärare och även till de som redan har lärarexamen och ska utöka sin behörighet eller på annat sätt meritera sig på kortare utbildningar. En fördelningsmodell behöver utvecklas där behoven av stöd viktas.

Lärarkompetens-
försörjning

Med en statlig myndighet för styrning av skolan förefaller det naturligt att den myndigheten i enlighet med utredningens förslag har "ett nationellt och strategiskt ansvar för kompetensförsörjningen till skolan". Det ansvaret bör avgränsas tydligt för att, som utredningen betonar, staten varken kan eller bör ersätta andra aktörers insatser. Det finns en bred samsyn bland lärarutbildare om att den centrala styrningen av form och innehåll i lärarutbildningar är allt för stor och går allt för mycket in i detaljer. Stoffträngsel genom allt för många examensmål är nog det mest påtagliga exemplet. Det gör att universitetet ser en farhåga med att en "stor och statlig huvudman" kan bidra till en oönskad ytterligare central reglering av lärarutbildningar. I själva verket behöver lärarutbildningar större autonomi snarare än ytterligare centrala detaljregleringar.

Det finns många vägar till lärarexamina. Förutom de reguljära programmen finns till exempel Vidareutbildning av lärare (VAL), Kompletterande pedagogisk utbildning (KPU), Utländska lärares och akademikers vidareutbildning (ULV), och arbetsintegrerad lärarutbildning (AIL). De utbildningsvägarna nämns bara översiktligt av utredningen och Umeå universitet vill framhålla deras betydelse för den samlade kompetensförsörjningen till skolan.

Utredningen föreslår vidare att andra yrkesgrupper ska avlasta lärarna och ska kunna utbildas via yrkeshögskolor och folkhögskolor till så kallade kompletterande kompetenser. Att minska det administrativa arbetet för lärare välkomnas men universitetet betonar att kompletterande kompetenser ska syfta till att lärare ska ges mer tid och möjligheter att ägna sig åt sin profession, inte att personal med lägre kompetens ersätter läraren i det professionella arbetet. Frågor om gränsdragning mellan lärarprofession och kompletterande kompetenser behöver uppmärksammas.

Umeå universitet håller med om att en utvärdering av lärarlegitimationsreformen bör genomföras och att man om möjligt samtidigt bör undersöka om ett närmande kan ske mellan krav i behörighetsförordningen och krav på ämnesomfattning i lärarexamina.

Utformandet av lärarutbildningarna 2011 gick inte hand i hand med utformandet av behörighetsförordningen och inte heller till fullo med kraven för så kallad utökad behörighet genom kompletterande studier. Trots att flera revideringar skett i behörighetsförordningen finns fortfarande många till synes ologiska regler för hur man kan nå en ytterligare behörighet i ett ämne och regler som är än svårare att förstå är hur man kan nå behörighet för en annan skolform. Oberoende av det fortsatta arbetet med huvudmannaskapet är lärarlegitimationsreformen angelägen att utvärdera grundligt.

Utredningen diskuterar möjligheten att lärosätet både utfärdar examen och legitimation för att på detta sätt förkorta handläggningstider. Umeå universitet anser inte att det är en väg att gå då det inte kan anses som lärosätets uppgift samt att det inte skulle förenkla om man inte samtidigt genomför förändringar i behörighetsförordningen.

Yttrandet har fastställts av rektor Hans Adolfsson efter föredragning av utbildningsledare Anna-Karin Lidström Persson.

Hans Adolfsson
Rektor
Umeå universitet

Expedieras till

Malin Larsson, Kanslichef
Anna-Karin Lidström Persson, Utbildningsledare
Prefekter samhällsvetenskapliga fakulteten, humanistiska fakulteten och teknisk-naturvetenskapliga fakulteten med uppdrag vid Lärarhögskolan
Ordförande studentkårerna
Fackförbunden
Universitetsförvaltningen